

Κωνσταντίνος Δ.Σ. Παΐδας, *Βασίλειος Α΄ Μακεδών. Δύο παραινετικά κείμενα προς τον αυτοκράτορα Λέοντα Ζ΄ τον Σοφό*, [Κείμενα Βυζαντινής Λογοτεχνίας, 5], εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα 2009, σσ. 290.

Στις μέρες μας είναι λίγο σπάνιο το φαινόμενο να εκδίδονται και να μεταφράζονται βυζαντινά κείμενα με πραγματικά άψογο τρόπο. Οι αστοχίες, τα λάθη, οι αβλεψίες, αναπόφευκτες βέβαια, δεν λείπουν σχεδόν από καμία καινούργια έκδοση. Τιμητική εξαίρεση αποτελεί το βιβλίο του Κ. Παΐδα για τα *Παραινετικά κεφάλαια* του Βασιλείου Α΄. Τα *Παραινετικά Κεφάλαια* είχαν εκδοθεί παλαιότερα από τον Emminger με τρόπο πλημμελή και για τα σημερινά δεδομένα ανεπαρκή. Ήταν λοιπόν απαραίτητη μία νέα σχολιασμένη έκδοση. Το κενό αυτό καλύπτεται με τρόπο απόλυτα ικανοποιητικό από το βιβλίο που παρουσιάζουμε.

Ο Παΐδας εξετάζει το κείμενο από κάθε πλευρά, το μεταφράζει χωρίς κανένα απολύτως λάθος και το σχολιάζει με μεγάλη ευστοχία. Δεν περιορίζεται στην αναπαραγωγή των παλαιότερων απόψεων, αλλά φροντίζει να εξετάζει κάθε ζήτημα εξ αρχής, προκειμένου να μας δώσει τη δική του άποψη ή να προτείνει μία νέα ερμηνεία. Η πολύ καλή αυτή έκδοση αποτελεί προέκταση των παλαιότερων εξαιρετικά εμπεριστατωμένων και πρωτότυπων εργασιών του Παΐδα για τα βυζαντινά *κάτοπτρα ηγεμόνος*. Με τη γνώση όλης της σχετικής γραμματειακής παραδόσεως που διαθέτει ο Παΐδας ήταν ο καταλληλότερος για να παρουσιάσει με επιστημονικό και πρωτότυπο τρόπο το πολύ ενδιαφέρον αυτό κείμενο.

Το βιβλίο αυτό, όπως έχει ήδη ειπωθεί, συνιστά την πρώτη σχολιασμένη έκδοση των δύο παραινετικών κειμένων προς τον αυτοκράτορα Λέοντα Ζ΄, η οποία συνοδεύεται από απόδοση του πρωτότυπου κειμένου στη νεοελληνική γλώσσα. Το πρώτο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει μία εκτενέστατη εισαγωγή διαρθρωμένη σε επτά επιμέρους κεφάλαια (σσ. 15-101), ενώ στο δεύτερο ακολουθεί το πρωτότυπο κείμενο και η νεοελληνική απόδοση με τα ερμηνευτικά σχόλια (σσ. 102-257). Ο τόμος «κλείνει» με Βιβλιογραφία (πηγών, άρθρων και πραγμα-

τειών, σσ. 259-277), Ευρετήρια ονομάτων και όρων (σσ. 279-284) και Ευρετήρια νεότερων συγγραφέων και εκδοτών (σσ. 285-290).

Στο πρώτο κεφάλαιο (σσ. 15-32) ο σ. εισάγει τον αναγνώστη του βιβλίου στο γραμματειακό είδος του *βασιλικού ανδριάντος*. Παρουσιάζονται αναλυτικά τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του είδους αυτού και αναφέρονται τα κείμενα της βυζαντινής λογοτεχνίας που κατά τον σ. συνιστούν *βασιλικούς ανδριάντες*. Η πολυετής ενασχόληση του σ. με το εν λόγω γραμματειακό είδος (στο πλαίσιο της διδακτορικής του διατριβής για την πρόιμη και μέση περίοδο και μιας μεταγενέστερης μονογραφίας του που αφορά στην ύστερη περίοδο) είναι εμφανής στην προσωπική οπτική, με την οποία προσεγγίζει εν συνόλω τα έργα αυτά και ανανεώνει τον σχετικό προβληματισμό, καθώς και στην πλουσιότατη και πλήρως ενημερωμένη βιβλιογραφία που παραθέτει και σχολιάζει εύστοχα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο (σσ. 32-45) ο σ. παρακολουθεί με γλαφυρό τρόπο την ιστορική πορεία του Βασιλείου Α΄ και εκθέτει τις πολιτικές επιλογές εκείνου τόσο στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας, όσο και στο εξωτερικό. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη θρησκευτική του πολιτική, η οποία εν πολλοίς υπαγορεύτηκε από το πολιτικό του όραμα για το μέλλον της αυτοκρατορίας αλλά και της δυναστείας που ο ίδιος προσπαθούσε να εγκαθιδρύσει. Επίσης, γίνεται αναφορά στη συμβολή του Βασιλείου Α΄ στην αναθεώρηση της νομοθεσίας, καθώς και στην προσπάθειά του για την εξύψωση του αυτοκρατορικού θεσμού μέσα από καίριες παρεμβάσεις στο πλαίσιο λειτουργίας του κράτους.

Στο τρίτο κεφάλαιο (σσ. 45-60) παρουσιάζεται η προσωπικότητα, ο πολυτάραχος βίος και το πολυσήμαντο έργο του Λέοντος ζ΄. Ο σ. φωτίζει την ιδιάζουσα και γεμάτη διακυμάνσεις σχέση του Λέοντος ζ΄ με τον Βασίλειο Α΄ και εκθέτει με τρόπο παραστατικό τις προσωπικές ατυχίες του Λέοντος, καθώς και το πώς εκείνος τις διαχειρίστηκε προκειμένου να επιτύχει τους δυναστικούς στόχους του. Εν συντομία εκτίθεται η συμβολή του Λέοντος ζ΄ στον χώρο της διανοήσης και της νομοθεσίας και το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μία απόπειρα συνολικής αποτίμησης της προσωπικότητάς του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο (σσ. 61-78) εξετάζεται η χαρακτηριστικότερη ίσως βυζαντινή φυσιογνωμία, ο πατριάρχης Φώτιος. Σκιαγραφούνται αναλυτικά τόσο η εκκλησιαστική του πορεία, όσο και οι πολιτικές του επιλογές στη σχέση του με την κοσμική εξουσία (στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας), αλλά και με την παπική εκκλησία. Ο σ. επιτυγχάνει να καταστήσει σαφή τον κεφαλαιώδη ρόλο του Φωτίου στο ζήτημα της αποδόμησης της εξουσίας του πάπα και της ενίσχυσης του κύρους του βυζαντινού αυτοκράτορα στο εξωτερικό της αυτοκρατο-

ρίας. Παρουσιάζεται η θυελλώδης σχέση του με τους δύο πρώτους αυτοκράτορες της Μακεδονικής δυναστείας και γίνεται μία σύντομη, αλλά επαρκής επί της ουσίας, αναφορά στο συγγραφικό έργο του λογιότατου πατριάρχη.

Στο πέμπτο κεφάλαιο (σσ. 79-89) ο σ. έρχεται αντιμέτωπος με το πρόβλημα της πατρότητας και της χρονολόγησης των *Παραινετικών Κεφαλαίων*, το οποίο κατά το παρελθόν αποτέλεσε σημείο τριβής για πολλούς ερευνητές (Krumbacher, Hunger, Tougher, Markopoulos, Strano). Επί του προκειμένου ο σ. αξιοποιεί κριτικά τις παρατηρήσεις των προγενέστερων ερευνητών, αλλά επισημαίνει για πρώτη φορά τη σημασία ενός σπουδαίου εκκλησιαστικού-πολιτικού γεγονότος (Σύνοδος 879/880) και ορισμένων ενδοκειμενικών στοιχείων (κεφάλαια 9, 38, 59), τα οποία συνδυαζόμενα του επιτρέπουν να αποδώσει με βεβαιότητα το κείμενο στον πατριάρχη Φώτιο και να τοποθετήσει με ασφάλεια για πρώτη φορά τη συγγραφή του κειμένου στο χρονικό διάστημα μεταξύ της 14ης Μαρτίου 880 και του 881/882, όποτε και τελείται ο γάμος του Λέοντος με την πρώτη του σύζυγο Θεοφανώ.

Στο έκτο κεφάλαιο (σσ. 89-98) ο σ. εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στα *Παραινετικά Κεφάλαια* και στην *Ετέρα Παραίνεση*. Ύστερα από μία πολύ προσεκτική προσέγγιση των διαφόρων απόψεων που εκφράστηκαν κατά το παρελθόν αναφορικά με τη χρονολόγηση του κειμένου, για πρώτη φορά διατυπώνονται τόσο καίρια ερωτήματα, τα οποία ρίχνουν άπλετο φως στις συνθήκες γένεσης του εν λόγω κειμένου και στην ιδιαίτερη (σε σχέση με τα υπόλοιπα κείμενα του είδους) φυσιογνωμία του. Ο σ. για πρώτη φορά προσεγγίζει τόσο στενά το ζήτημα του εντοπισμού του συντάκτη του κειμένου και προτείνει τον Θεοφάνη Σφηνοδαίμονα ή Φρηνοδαίμονα ως εμπνευστή της *Ετέρας Παραίνεσεως*.

Στο όγδοο κεφάλαιο (σσ. 98-101), το οποίο επισφραγίζει και την Εισαγωγή του βιβλίου, ο σ. εκθέτει τις διορθώσεις που έχει επιφέρει στο κείμενο των *Παραινετικών Κεφαλαίων* –πέραν των τυπογραφικών παροραμάτων των προηγούμενων εκδόσεων και των αμέτρητων προβλημάτων στίξης που διορθώνει σιωπηλά– και εκθέτει με σαφήνεια τις απόψεις του για τον διαμεσολαβητικό ρόλο του μεταφραστή βυζαντινών κειμένων και τις αρχές που ο ίδιος έθεσε για το μεταφραστικό του εγχείρημα.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου (σσ. 102-257) περιλαμβάνει το πρωτότυπο κείμενο των *Παραινετικών Κεφαλαίων* και της *Ετέρας Παραίνεσεως* με τη νεοελληνική απόδοση και τα ερμηνευτικά σχόλια που την συνοδεύουν.

Τελειώνοντας, θέλω να τονίσω ακόμα μία φορά την εξαιρετική

πρωτοτυπία αυτής της εργασίας, η οποία ανοίγει νέους δρόμους όχι μόνο στην έρευνα του συγκεκριμένου κειμένου, αλλά και γενικότερα του λογοτεχνικού είδους, στο οποίο αυτό εντάσσεται.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ